

and using the methods of synergetics which is an interdisciplinary concept of self-organization of complex systems in the space of their evolution.

Keywords: *scientific societies; science studies; institutionalization of science; scientific community; social scientific area; cognitive scientific area; synergetics; blocks of disciplines.*

REFERENCES

1. Bohdashyna O. (2009), Microscientific groups in the structure of Ukrainian historical science of the second half of the XIXth - early XXth centuries, *Eidos: Almanac of Theory and History of Historical Sciences*, Institute of History of Ukraine NAS of Ukraine, Kyiv, issue 4, pp. 183-192 (ukr).
2. Prokhorov A. M., Chief Editor (1991), Great Encyclopedic Dictionary: In 2 vol., *Soviet Encyclopedia*, Moscow, Vol. 2, 768 p. (rus).
3. Bronnikov V., *Synergetics as a perspective methodology in studies of social-political sciences*, available at: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/ukrpolituk/3/13.pdf> (ukr).
4. Civil Code. Projects of the highest established the Drafting Committee for drafting the Civil Code (1899), Saint Petersburg, B. 5, Vol. 4, ch. XIX (Scientists, charities and other charitable societies), pp. 551-552 (rus).
5. Demuz I. (2012), The problem of determining the conceptual apparatus, typology and classification of scientific societies Ukraine in the second half of XIX - early XX centuries, *Chasopys ukrainskoi istorii [Journal of Ukrainian history]*, Kyiv, issue 24, pp. 128-133 (ukr).
6. Zaitseva Z. I. (2007), *Institutionalization of Ukrainian science in the late XIX - early XX centuries*, Thesis for the degree of doctor of history sciences after specialty 07.00.01, Kyiv, 470 p. (ukr).
7. Kolesnyk I. (2009), Network model of science (a new project of Ukrainian historiography?), *Eidos: Almanac on Theory and History of Historical Sciences*, Institute of History of Ukraine NAS of Ukraine, Kyiv, issue 4, pp. 54-88 (ukr).
8. Mirsky E. M., Udin B. G. (1980), Scientific activity: structure and institutions, *Progress*, Moscow, 430 p. (rus).
9. Osin V. (2009), Scientific societies in the era of great science: rationalization of centrifugal forces in the social sciences, *Eidos: Almanac of Theory and History of Historical Sciences*, Institute of History of Ukraine NAS of Ukraine, Kyiv, issue 4, pp. 89-124 (rus).
10. Parsons T. (1980), Scientific discipline and differentiation of science, Scientific activity, structure and institutions, Moscow (rus).
11. Ryzhko L. V. (2000), Scientific Space: the philosophical and science studies aspects, Center for Research of scientific and technical potential and the history of science after G.M. Dobrov, *NAS of Ukraine*, Kyiv, 301 p. (ukr).
12. Savchuk V. (2009), Socio-scientific associations: procedure of typology, *Eidos: Almanac of Theory and History of Historical Sciences*, Institute of History of Ukraine NAS of Ukraine, Kyiv, issue 4, pp. 153-164 (ukr).
13. Sichivitsa O. M. (1983), Complex forms of science integration, *Higher School*, Moscow, 152 p. (rus).
14. Modern Ukrainian encyclopedia (2007), Vol. 9, Kharkov, 416 p. (rus).
15. Stepanskiy A. D. (1982), Public organizations of Russia at the turn of the XIX-XX centuries, Moscow (rus).
16. Ukrainian Soviet Encyclopedia (1982), Vol. 7, *Chief Editorial Board of Ukrainian Soviet Encyclopedia*, Kyiv, 586 p. (rus).

© Демуз Інна

Надійшла до редакції 05.01.2014

УДК 930.24:001.891:631.582(477)

КОВАЛЕНКО НАТАЛІЯ,

кандидат сільськогосподарських наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник сектора наукознавства Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН

РОЗВИТОК НАУКИ ПРО СІВОЗМІНИ В СИСТЕМАХ ЗЕМЛЕРОБСТВА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВОЇ ШКОЛИ ІНСТИТУТУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА СТЕПОВОЇ ЗОНИ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ АГРАРНИХ НАУК

На основі архівних матеріалів та праць науковців визначено передумови становлення та розвитку наукової школи з розробки ефективних сівозмін у системах землеробства центрального і північного Степу України в Інституті сільського господарства степової зони НААН. Установлено основні напрями діяльності вчених-основоположників наукової школи, а також їхніх учнів і послідовників та окреслено їхній внесок у розвиток науки про сівозміни в системах землеробства в Україні та світі.

Ключові слова: *передумови становлення; історичний розвиток; ефективні сівозміни; системи землеробства; структура посівних площ; наукова школа.*

Постановка проблеми та стан її вивчення. На сучасному етапі розвитку нашої держави спостерігається процес відродження забутих фактів та імен, що, у свою чергу, є встановленням точної істини. Фундаментальні

дослідження нині проводяться науковцями Центру історії аграрної науки Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки Національної академії аграрних наук (НААН), завдяки яким удалося відтворити десятки імен учених

№ 2 (128) березень-квітень 2014 р.

різних наукових шкіл та центрів, які працювали в галузі сільського господарства. Серед них О. Г. Алешо, С. М. Богданов, П. В. Будрін, М. І. Вавилов, П. М. Василенко, Д. Г. Віденський, М. М. Вольф, К. К. Гедройц, Б. Г. Іваніцький, О. В. Квасницький, Д. Ф. Лихвар, І. І. Лукинов, Г. Г. Махов, В. М. Ремесло, В. І. Сазанов, П. Р. Сльозкін, О. Н. Соколовський, А. Г. Терниченко, С. Ф. Третьяков, В. Я. Юр'єв, О. А. Яната та ін. Дослідження із цієї проблеми потребують продовження з метою з'ясування внеску українських учених і практиків різних наукових шкіл та центрів у становлення та розвиток сівозмін у системах землеробства України.

Проблема функціонування наукових шкіл та центрів є однією з найбільш дискусійних щодо розвитку науки, існування якої, насамперед, зумовлюється багатогранністю зазначених понять. Окремі аспекти вищенаведеної проблеми знайшли своє відображення в наукових працях П. К. Анохіна [1], Д. Д. Зербіно [2], К. А. Ланге [3], С. Р. Микулінського й М. Г. Ярошевського [4], М. І. Родного [5], Ю. О. Храмова [6] та інших дослідників. За їхніми висновками, наукова школа - це не просто колектив дослідників із науковим лідером (учитель і учні або лабораторія й відділ на чолі з керівником), а творча співдружність учених різних поколінь, що об'єднані єдністю принципів підходу до вирішення тієї чи іншої проблеми, стилем роботи й мислення, оригінальністю ідей та методів реалізації своєї наукової програми, що одержала значні результати й завоювала авторитет та суспільне визнання в певній формі знання. Іншими словами, наукова школа - це колектив дослідників-одномудців, висока форма колективної взаємодії в процесі наукового пошуку.

Мета статті - відтворення цілісної суті національної історії аграрної науки на основі узагальнення та систематизації наукових знань про становлення та розвиток сівозмін у системах землеробства України в контексті діяльності наукової школи Інституту сільського господарства степової зони Національної академії аграрних наук.

Виклад основного матеріалу. Розвиток вітчизняної науки про сівозміни в системах землеробства ґрунтується на накопиченні та синтезі системи наукових знань, забезпеченні сприятливих умов для подальшої наукової творчості вчених, здатних розгорнути ефективну пошукову діяльність. У системі науки про сівозміни продукування наукових знань здійснюється завдяки діяльності дослідницьких груп, які прийнято називати науковими школами, центрами, колективами. У їхньому розвитку чітко визначено генезис основних наукових теорій та концепцій, традиції наукової творчості, спадкоємність поколінь.

В Україні засновано низку наукових шкіл та центрів із розробки сівозмін у системах землеробства. Визнаюю в Україні та за її межами є наукова школа з розробки сівозмін у системах землеробства центрального й північного Степу України в Інституті сільського господарства степової зони НААН. Дослідження з ефективності багатопільних сівозмін ще в 1936 р. розпочав засновник наукової школи кандидат с.-г. наук Г. С. Гоппе в стаціонарних дослідах на Ерастівській, Розівській, Генічеській та інших дослідних станціях. Під керівництвом ученого вперше встановлено ефективність попередників озимої пшениці, зокрема чорного пару та багаторічних трав для посушливих умов Степу України [7, с. 3]. Серед основних напрямів діяльності наукової школи в довоєнний час можна відмітити розробку агротехнічних основ побудови правильних сівозмін та заходів обробки ґрунту в правильних сівозмінах, які успішно впроваджували в колгоспах та радгоспах Степу УРСР.

У 50-ті роки ХХ ст. в Інституті зернового господарства створено лабораторію сівозмін, першим завідувачем якої був найближчий продовжувач ідей Г. С. Гоппе - кандидат с.-г. наук І. С. Годулян (1911-1977). У 1951-1977 рр. під

керівництвом І. С. Годуляна дослідження наукових основ сівозмін виконували кандидати с.-г. наук І. Є. Бабенко, І. Т. Бардунова, З. С. Верниволя, В. П. Іваненко, Г. М. Мажара, Г. Д. Радченко, І. Ф. Сокрута, Л. І. Сонько, М. Л. Трулевич, В. І. Хмара, П. С. Шарпило [8, с. 10]. У цей час учені наукової школи встановили ефективне чергування культур у десятипільних сівозмінах із різним насиченням зерновими, технічними й кормовими культурами. Крім того, на Ерастівській, Жеребківській, Ізмаїльській, Красноградській, Розівській дослідних станціях визначили ефективні попередники, періоди їхнього повернення на попереднє місце вирощування в сівозміні, сумісність культур при чергуванні в сівозміні, системи захисту посівів від бур'янів, шкідників та хвороб у беззмінних посівах, дво-пільних, трипільних, чотирипільних і п'ятипільних сівозмінах.

Науковці виконували дослідження у двох напрямках: збільшення виробництва зерна кукурудзи та підвищення урожайності основних польових культур у степовій зоні України. Крім того, постійно вдосконалювали схеми дослідів з метою визначення впливу раціональних сівозмін на родючість ґрунту та врожайність сільськогосподарських культур у сівозмінах.

У 60-х роках ХХ ст. вагомими здобутками наукової школи відмічено встановлення найдоцільнішого насичення просапних сівозмін кукурудзою для забезпечення максимального виходу зерна і кормів з 1 гектара сівозмінної площі та визначення найефективнішого місця кукурудзи в сівозмінах і попередників для задоволення біологічних вимог культур у період їхньої вегетації [9, арк. 49-54]; удосконалення заходів основного обробітку ґрунту після стерньових попередників у сівозміні; розробка ефективних заходів основного обробітку ґрунту при вирощуванні кукурудзи після кукурудзи із забезпеченням заорювання післяжнивних решток; визначення ефективного використання еродованих земель на схилах у степових районах України [10, арк. 53-56].

Кандидати с.-г. наук І. К. Артюхов, Г. Г. Дуда, Г. В. Рябушко обґрунтували тривале внесення органічних і мінеральних добрив у сівозмінах, установили можливість упровадження на чорноземах гное-земляних компостів і визначили заходи ефективного застосування добрив під озиму пшеницю й горох [9, арк. 213-226]; член-кореспондент Всесоюзної академії сільськогосподарських наук імені В. І. Леніна (ВАСГНІЛ) Д. С. Фільов вирішував проблеми поливних режимів та основних заходів агротехніки вирощування кукурудзи у сівозмінах на зрошуваних землях [11, с. 108].

Велике значення вчені наукової школи надавали розробленню наукових основ побудови польових сівозмін інтенсивної системи землеробства центрального й північного Степу України: ефективному використанню землі в польових сівозмінах, встановленню продуктивності озимої пшениці, яку висівали після різних попередників, ефективності польових сівозмін із різним насиченням озимою пшеницею та кукурудзою [10, арк. 172-177]. Науковцями вдосконалено системи удобрення в сівозмінах центрального й північного Степу України: обґрунтовано ефективність застосування органічних та мінеральних добрив (суперфосфат, фосфатшлак і фосфоритне борошно) під зернові та зернобобові культури; розроблено способи систематичного застосування органічних і мінеральних добрив, які забезпечують ріст урожайності зернових культур у сівозмінах [10, арк. 178-189].

У 70-х роках ХХ ст. доктор с.-г. наук І. С. Годулян визначив агротехнічне значення чорних і зайнятих парів, просапних, зернобобових культур та багаторічних трав у сівозмінах: обґрунтував основні положення необхідності правильного чергування культур; встановив місце основ-

них культур у польових сівозмiнах та розрахував економічну оцінку їх вирощування після різних попередників; виявив найкращі комбiнації чергування культур, що покращують фізичні властивості ґрунту, накопичення й використання вологи та поживних речовин; дослідив заходи, які забезпечують підвищення агротехнічного значення попередників озимої пшениці; встановив можливість повторних посівів кукурудзи й тривале вирощування її на постійних ділянках; розробив заходи підвищення продуктивності пасовищ на схилах степових балок. Результати досліджень і теоретичне опрацювання слугували вихідним матеріалом для встановлення агротехнічних основ правильної побудови сівозмiн, які широко застосовують при їх упровадженні та освоєнні в господарствах Степу України.

Талановитий учений І. С. Годуляна значну увагу надавав дослідженням впливу попередників на водний режим та родючість ґрунту, забор'яненість посівів та урожайність культур у сівозмiнах. Досконало дослідив сумісність культур за тривалого їх вирощування при різних рівнях удобрення, періоди повернення культур на попереднє місце вирощування, продуктивність багатопільних і короткоротаційних сівозмiн. У результаті 25-річних досліджень ним розроблені теоретичні основи й принципи побудови продуктивних сівозмiн для господарств різної спеціалізації центрального і північного Степу України. Учений підготував 15 кандидатів наук, результати його наукових досліджень викладено в 162 наукових працях, серед яких відомі книги: "Рациональні сівозмiни - основа високого врожаю" (1972 р.), "Озима пшеница в сівозмiнах" (1974 р.), "Кукурудза в сівозмiнах" (1977 р.).

Одним із талановитих послідовників доктора с.-г. наук І. С. Годуляна є доктор с.-г. наук, професор, академік НААН Є. М. Лебідь (1937 р. н.), наукова діяльність якого пов'язана з Інститутом сільського господарства степової зони НААН. Учений 45 років присвятив дослідженню різних аспектів сівозмiн у системах землеробства, на основі багаторічних досліджень у стаціонарних дослідах уперше для умов Степу України він обґрунтував упровадження інтенсивних сівозмiн, що відповідають сучасному й перспективному рівню спеціалізації землеробства [12]. Академік НААН Є. М. Лебідь установив, що створення сприятливих умов живлення для сільськогосподарських культур за рахунок добрив сприяє економії витрат продуктивної вологи на одиницю продукції, зниженню забур'яненості посівів, зменшенню ураження рослин хворобами, підвищенню родючості ґрунту й продуктивності сівозмiн, а впровадження в сівозмiнах чорного пару сприяє підвищенню виходу зерна з 1 гектара рілля.

Під керівництвом академіка НААН Є. М. Лебедя на дослідних станціях Інституту зернового господарства НААН виконували багаторічні комплексні дослідження з оптимізації взаємодії основних елементів системи землеробства: рациональної побудови сівозмiн, системи обробки ґрунту й удобрення в сівозмiнах, що дало змогу отримати високі стабільні врожаї польових культур при збереженні екологічної рівноваги агроценозу та родючості ґрунту. Вагомий внесок у ці дослідження зробили кандидати с.-г. наук З. С. Верниволя, О. М. Суворінов, М. Л. Трулевич.

У 90-х роках ХХ ст. визначали взаємодію основних елементів системи землеробства - сівозмiнного чинника, різних систем удобрення (біологічне, органічне, мінеральне, органіно-мінеральне з різними рівнями удобрення та із заорюванням у ґрунт післяжнивних решток), полицевого та безполіцевого основного обробітку ґрунту в сівозмiнах на формування продуктивності сільськогосподарських культур і відтворення родючості ґрунту для степової зони України. Учені наукової школи встановили вплив ос-

новних елементів системи землеробства на агрофізичні, агрохімічні й агробіологічні властивості ґрунту, урожайність та якість продукції сільськогосподарських культур, продуктивність та економічну ефективність зерно-паро-просапних, зерно-просапних і зерно-трав'яних сівозмiн із насиченням зерновими культурами до 50-70%. Крім чорного і зайнятого пару в якості попередників озимої пшениці, досліджено дію люцерни, еспарцету, зернобобових і сидерального пару.

Під керівництвом академіка НААН Є. М. Лебедя захищали 2 докторські дисертації (В. С. Чумак і М. С. Шевченко), 19 кандидатських дисертацій (А. Г. Білик, В. О. Білогуров, С. В. Большенко, В. В. Давиденко, Л. М. Десятник, Ю. П. Загорулько, С. А. Карамушко, І. С. Кірчук, І. В. Кротінов, Л. Г. Підгорна, Д. С. Пішта, М. М. Попова, Ю. М. Рудаків, В. В. Савранчук, Є. О. Теплицький, Л. Г. Хоненко, А. І. Хорішко, О. О. Шевченко, В. О. Яровий), присвячені дослідженню різних аспектів сівозмiн. Одним із талановитих учнів академіка Є. М. Лебедя є доктор с.-г. наук В. С. Чумак, який розробив наукові основи рациональних сівозмiн і систем удобрення, що забезпечили відновлення родючості ґрунту, високу продуктивність та якість продукції, охорону навколишнього середовища в умовах степової зони України. Під його керівництвом захищено 2 кандидатські дисертації.

Результати наукових досліджень академіка НААН Є. М. Лебедя опубліковано в 350 наукових працях, серед яких особливу цінність мають книги вченого: "Чорний пар" (1992 р.), "Сівозмiни при інтенсивному землеробстві" (1992 р.), особливе практичне значення для розвитку вітчизняного землеробства належить численним практичним рекомендаціям вченого з упровадження сівозмiн у вітчизняне виробництво.

За роки наукової діяльності в Інституті сільського господарства степової зони НААН змінилось декілька поколінь учених, які зробили й продовжують робити вагомий внесок для розвитку сівозмiн у системах землеробства Степу України. Підготовлено теоретичне обґрунтування інтенсивних сівозмiн, які відповідають сучасному та перспективному рівню спеціалізації аграрного виробництва, що є новим науковим напрямом у підвищенні ефективності й стійкості землеробства. Розроблено сівозмiни альтернативної системи землеробства для подолання наслідків посушливих умов, вирішено проблеми біологізації аграрного виробництва. Ці дослідження - значний внесок у розробку та впровадження сівозмiн у сучасних системах землеробства степової зони України.

Успіхи Інституту сільського господарства степової зони НААН - це результат багаторічної плідної праці його керівників - академіків А. І. Задонцева (1943-1971 рр.), П. І. Сусідка (1971-1979 рр.), В. С. Цикова (1979-1994 рр.), Є. М. Лебедя (1994-2011 рр.), члена-кореспондента НААН А. В. Черенкова (з 2011 р.), члена-кореспондента ВАСГНІЛ Д. С. Фільова, докторів с.-г. наук А. П. Гіренка, Г. Р. Пікуша, відомих учених-землеробів, рослинників, ґрунтознавців - академіка ВАСГНІЛ Б. П. Соколова, докторів наук - І. К. Артюхова, А. О. Бабица, В. І. Бондаренка, З. Б. Борисоніка, І. С. Годуляна, В. М. Крутя, Ю. К. Кудзіна, О. В. Фісюнова, кандидатів наук - Н. Т. Івахненка, Е. Р. Колана, І. П. Макодзєби, А. М. Міроненка, І. С. Прокапало, М. Я. Трегубенка та ін. Вони зробили вагомий внесок у розвиток аграрної науки, виховали гідних послідовників, які продовжують успішно працювати в різних галузях аграрної науки [7, с. 4].

За останні роки діяльності наукової школи значно розширились дослідження, пов'язані з динамікою ґрунтових процесів у посівах основних культур у сівозмiнах, а також зі встановлення впливу добрив на водний та поживний режим ґрунту. Виявлені найкращі поперед-

ники й місце в сівозміні озимої пшениці, кукурудзи, цукрових буряків, соняшника та ячменю, встановлено вплив попередників різних культур на родючість ґрунту, його фізичні властивості, водний та поживний режим, засміченість посівів і ґрунту бур'янами, визначено продуктивність та економічну ефективність сівозмін із різним насиченням провідними культурами для різноманітних ґрунтово-кліматичних умов Степу України. Великого визнання набули схеми короткоротаційних сівозмін, які впроваджують у фермерських господарствах.

Сьогодні над проблемами вдосконалення сівозмін у системах землеробства центрального й північного Степу України працюють доктори с.-г. наук, професори Є.М.Лебідь, В. Г. Нестерець, В. С. Чумак, кандидати с.-г. наук В. О. Білогуров, Л. М. Десятник, Ю. П. Загорулько, І. С. Кірчук, А. І. Коцюбан, І. В. Кротінов, І.А. Ліб, Ф.А. Льоринець, В. О. Медвідь, Д. С. Пішта, І. Ф. Сокрута, Б. Г. Соляник, Є. О. Теплицький, І. Є. Федоренко, О. І. Циліорик.

На сучасному етапі основну діяльність наукової школи з розробки сівозмін у системах землеробства центрального і північного Степу України, засновану кандидатом с.-г. наук Г. С. Гоппе в Інституті сільського господарства степової зони НААН, спрямовано на розробку основних елементів екологічно зрівноважених сівозмін у системах землеробства степової зони, що забезпечують одержання високоякісної продукції, розширене відтворення родючості ґрунту та охорону навколишнього середовища; створення наукових основ управління продуктивним потенціалом агросистем та впровадження сівозмін у системах землеробства степової зони, адаптованих до природного середовища; визначення основних елементів екологічно збалансованих сівозмін у системах землеробства степової зони на основі даних агроекологічної діагностики, яка забезпечить стабільне одержання високоякісної продукції й розширене відтворення родючості чорноземів; розробку сівозмін у системах землеробства при оптимізації співвідношення земельних угідь, застосування ефективних технологій виробництва сільськогосподарської продукції в зоні Степу.

Висновки

Історичний аналіз показує, що наукова діяльність кандидата с.-г. наук Г. С. Гоппе є значним внеском у зміцнення аграрної науки в Україні, а сформована ним наукова школа з розробки сівозмін у системах землеробства центрального й північного Степу України в Інституті сільського господарства степової зони НААН є яскра-

вим свідченням ефективної науково-організаційної структури ведення дослідного процесу. Вагомий багаторічний досвід і глибокі знання продовжувачів наукової школи з проблем розробки сівозмін академіка НААН Є. М. Лебеда, докторів с.-г. наук І. С. Годуляна, В. Г. Нестерця, В. С. Чумака, кандидатів с.-г. наук І. К. Артюхова, І. Є. Бабенка, І. Т. Бардунової, В. О. Білогурова, З.С. Вернивої, Л. М. Десятника, Г. Г. Дуди, Ю. П. Загорулька, В.П. Іваненка, І. С. Кірчука, А. І. Коцюбана, І. В. Кротінова, І. А. Ліба, Ф. А. Льоринця, Г. М. Мажари, В. О. Медвідя, Д. С. Пішти, Г. Д. Радченка, Г. В. Рябушка, І. Ф. Сокрути, Б. Г. Соляника, Л. І. Сонька, О. М. Суворінова, Є. О. Теплицького, М. Л. Трулевича, І. Є. Федоренка, В. І. Хмари, О. І. Циліорика, П. С. Шарпила та багатьох інших мають велике значення та актуальність для майбутніх науковців нашої держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анохин П. К. Верю таланту / П. К. Анохин // Наука сегодня. - М. : Наука, 1969. - 232 с.
2. Зербино Д. Д. Научная школа как феномен / Д. Д. Зербино. - К. : Наукова думка, 1994. - 134 с.
3. Ланге К. А. Организация управления научными исследованиями / К. А. Ланге. - Л.: Наука, 1971. - 248 с.
4. Школы в науке / [под. ред. С. Р. Микулинского, М. Г. Ярошевского]. - М. : Наука, 1977. - 523 с.
5. Родный Н. И. Очерки истории и теории развития науки / Н. И. Родный. - М. : Наука, 1969. - 422 с.
6. Храмов Ю. А. История формирования и развития физических школ на Украине / Ю. А. Храмов. - К. : Феникс, 1991. - 216 с.
7. Пащенко Ю. М. 80 років становлення, розвитку і визнання / Ю. М. Пащенко, В. С. Циков, Є. М. Лебідь // Бюлетень Інституту зернового господарства УААН. - Дніпропетровськ, 2010. - С. 3-8.
8. Всесоюзный Орден Трудового Красного Знамени научно-исследовательский институт кукурузы. - Днепропетровск, 1973. - 75 с.
9. ЦДАВО України, ф. Р-27, оп. 20, спр. 181а, 360 арк.
10. ЦДАВО України, ф. Р-27, оп. 20, спр. 664, 306 арк.
11. Скрипник П. С. Сесія Всесоюзної Ордену Леніна академії сільськогосподарських наук ім. В. І. Леніна з питань зрошувального землеробства / П. С. Скрипник // Вісник сільськогосподарської науки. - 1964. - № 12. - С. 108-110.
12. Академік Лебідь Євген Макарович: біобібліогр. покажч. наук. пр. за 1965-2004 роки / УААН, ДНСГБ, Ін-т зерн. госп-ва; [уклад. В. А. Вергунов, Т. Ф. Дерлеменко, І. Є. Федоренко, Л.А. Кирилленко]; [наук. ред. В. А. Вергунов]. - К. : Аграр. наука, 2007. - 96 с.

Коваленко Наталія,

кандидат сільськогосподарських наук, старший науковий співробітник, ведучий науковий співробітник сектора наукознавства Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН

РАЗВИТИЕ НАУКИ О СЕВОБОРОТАХ В СИСТЕМАХ ЗЕМЛЕДЕЛИЯ УКРАИНЫ В КОНТЕКСТЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НАУЧНОЙ ШКОЛЫ ИНСТИТУТА СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА СТЕПНОЙ ЗОНЫ НААН

На основе архивных материалов и трудов ученых определены предпосылки становления и развития научной школы по разработке эффективных севооборотов в системах земледелия центральной и северной Степи Украины в Институте сельского хозяйства степной зоны НААН. Установлены основные направления деятельности ученых-основоположников научной школы, а также их учеников и последователей и их вклад в развитие науки о севооборотах в системах земледелия в Украине и мире.

Ключевые слова: историческое развитие системы земледелия Украины; структура посевных площадей, эффективные севообороты, научная школа.

Kovalenko Nataliya,

Ph.D. in Agricultural, Senior research worker, Leading research worker of sector of scientific knowledge National scientific agricultural library of the NAAS

№ 2 (128) березень-квітень 2014 р.

DEVELOPMENT OF SCIENCE ABOUT CROP ROTATIONS IN SYSTEMS OF AGRICULTURE OF UKRAINE IN CONTEXT OF ACTIVITY OF SCIENTIFIC SCHOOL OF INSTITUTE OF AGRICULTURE OF STEPPE ZONE OF NAAS

On the basis of the archived materials and labours of scientists pre-conditions of becoming and development of scientific school are certain from development of effective crop rotations in the systems of agriculture to central and north Steppe of Ukraine in Institute of agriculture of steppe zone of NAAS. It is set that on the modern stage basic activity of scientific school is sent to development: basic elements of the ecologically balanced crop rotations in the systems agricultures of steppe zone, that provides the receipt of high-quality products, extended recreation of fertility of soil and guard of environment; scientific government of the agrarian systems and introduction of crop rotations productive potential bases in the systems of agriculture of steppe zone, adapted to the natural environment; basic elements of the ecologically balanced crop rotations in the systems of agriculture of steppe zone on the basis of data of agrarian and ecological diagnostics that will provide the stable receipt of high-quality products and extended recreation of fertility of black earth; crop rotations in the systems of agriculture during optimization of correlation of the landed lands, application of effective technologies of production of agricultural goods in the zone of Steppe.

Basic directions of activity of scientists-founders of scientific school, and also their students and followers and their contribution, are set to development of science about crop rotations in the systems of agriculture in Ukraine and world. Their ponderable long-term experience and thorough knowledge from the problems of development of crop rotations matter very much and actuality for the future scientists of our state.

Keywords: *historical development of agriculture systems of Ukraine; effective crop rotations, structure of sowing areas, scientific school.*

REFERENCES

1. Anohin P.K. (1969), Believe talent, *Nauka*, Moscow, 22 p. (rus).
2. Zerbino D.D. (1994), Scientific School as a phenomenon, *Naukova dumka*, Kyiv, 134 p. (rus).
3. Lange K.A. (1971), Organization of research management, *Nauka*, Moscow, 248 p. (rus).
4. Schools in Science (1977), *Nauka*, Moscow, 523 p. (rus).
5. Rodnyi N.I. (1969), Essays on the history and theory of scientific development, *Nauka*, Moscow, 422 p. (rus).
6. Hramov Yu.A. History of the formation and development of physical schools in Ukraine, *Feniks*, Kyiv, 1991, 216 p. (rus).
7. Pashchenko Yu. M., Tsyov V. S., Lebid Ye. M. (2010), Bulletin of the Institute of Grain Farming UAAN, Dnipropetrovsk, p. 3-8 (ukr).
8. Research Institute of corn awarded the Order of Labor Red Banner of the USSR (1973), Dnepropetrovsk, 75 p. (rus).
9. Central State Archive the supreme authorities Ukraine, fond R-27, opys 20, sprava 181a, 360 p.
10. Central State Archive the supreme authorities Ukraine, fond R-27, opys 20, sprava 664, 306 p.
11. Skrypnyk P.S. (1964), *Journal of Agricultural Science*, № 12, p. 108-110 (ukr).
12. Vergunov V.A., Derlemenko T.F., Fedorenko I.Ye., Kyrlylenko L.A. (2007), Academician Lebid Yevgen Makarovykh, *Agrarna nauka*, Kyiv, 96 p. (ukr).

© Коваленко Наталія

Надійшла до редакції 03.04.2014

УДК:329.015.15(498)

ОЛЕСЯ КУЦЬКА,

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри тактики факультету бойового застосування військ Академії сухопутних військ, м. Львів

ПРОПАГАНДИСТСЬКЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВСТУПУ ТА ПЕРЕБУВАННЯ ЧЕРВОНОЇ АРМІЇ НА ТЕРИТОРІЇ РУМУНІЇ (ДРУГА ПОЛОВИНА 1944 - ПОЧАТОК 1945 РОКІВ)

У статті аналізуються особливості форм і способів радянської пропаганди на румунську військову та цивільну аудиторії на етапах від входження Червоної Армії на територію Румунії до звільнення Бухареста та під час подальших бойових дій на румунській землі. Розкриваються питання підтримки належного морально-психологічного рівня червоноармійців у капіталістичній країні, війська якої входили до гітлерівської коаліції. Визначається місце румунського руху опору в ході пропагандистського забезпечення позитивного сприйняття населенням Румунії "визвольної місії" Червоної Армії на території їхньої держави.

Ключові слова: *Червона Армія, спецпропаганда, листівка, звукоомовлення, румунські війська, румунський рух опору.*

Постановка проблеми. Досліджуючи питання інформаційно-психологічної війни та пропаганди, усе частіше можемо зустріти вислів, що Третя світова війна (якщо вона

буде) набере рис інформаційного протиборства. І дійсно, війни та збройні конфлікти сучасності доводять значну роль та вагу інформаційно-психологічного фак-

№ 2 (128) березень-квітень 2014 р.